

Sophie:11

ISSN 1602-9631

Renæssance
2006

Astrolog og professor i medicin Johannes Praten- sis

BIOGRAFISK SAMLING

Claus Houlberg

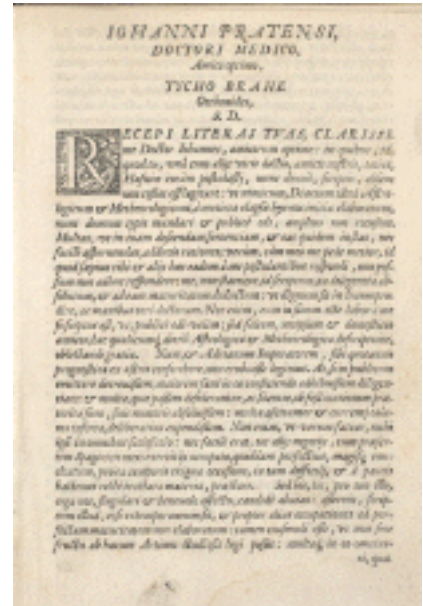
På en ejendommelig måde er Johannes Praten-
sis måske den vigtigste nøgle til at
forstå udviklingen af dansk
astrologi i høj-renæssancen.
Han er det næsten usynlige
centrum, som en række af
tidens store skikkelser kred-
ser om, for i hans hjem mød-
tes de alle, og han var ven
med de bedste.

Dette gælder især Tycho
Brahe, som i en alder af blot
13 år blev immatrikuleret på
Københavns Universitet. Han

måtte forlade godset i Skåne
og flytte til hovedstaden. Her
blev han indlogeret hos den
tre år ældre Johannes Praten-
sis, der blev hans nære ven
resten af livet. Det var blandt
andet Praten-
sis, der tilskyn-
dede Tycho til at publicere sit
værk om opdagelsen af den
nye stjerne [Stella Nova], som
gjorde Brahe verdensberømt
i en alder af kun 25 år.

Paracelsianerne

Tycho Brahe, Johannes
Praten-
sis og dennes ven
Petrus Severinus [Peder
Sørensen] havde alle studeret
og rejst Europa tyndt i 1560-

Johannes Praten-
sis's foreord til
Tycho Brahes første bog
De Stella Nova fra 1573.

erne og var her blevet grebet
af idéerne hos den schwei-
ziske læge Paracelsus, som
var død en snes år før.

Philippus Aureolus Theo-
phrastus Bombast von
Hohenheim [1493-1541]
havde kaldt sig *Paracelsus*
efter den græsk-romerske
læge Celsus [2. årh. e. Kr.],
der alene troede på fornuften
og forkastede al blind tro.
Paracelsus var først og
fremmest læge, men også
astrolog og alkymist. Han
anvendte astrologien som

diagnostisk metode og brugte alkymien *spagyrisk*, dvs. som metode til at fremstille medicin. Han er fader til *iatrokemien*, der i dag ligger bag medicinalindustriens arbejde.

Men først og fremmest indskærpede Paracelsus, at man ikke skulle tro på noget, før man havde efterprøvet det selv. Han var dermed en vigtig fortaler for den tids nye videnskabelige tanke, som klart formuleredes i Francis Bacons værk *Novum Organum* fra 1620.

Både Pratensis, Severinus og Brahe var i højrenæssancen store videnskabsfolk, som videreførte Paracelsus arbejde på hver deres måde. Pratensis var kendt i sin samtid, men er i dag den mindst kendte af disse tre. Det kan som illustration nævnes, at Francis Bacon i sin afhandling om vindene citerer Pratensis observation om søndenvinden: "[...] *Johannes Pratensis: Clear Auster with mercurial tinct imbued, Rich Zephyr dewed with sulphur, Boreas drear Rigid with salt.* [...]" De tre nævnte stoffer, kviksølv, svovl og salt er tre alkymiske principper, som er de mest centrale i spagyrisk kemi med langt mere omfattende betydning, end de rent kemiske egenskaber, vi ville forbinde med dem idag.

Familie

Johannes Philippus Pratensis Aarusiensis [1543-76]

Philippus Aureolus
Theophrastus Bombast von
Hohenheim [1493-1541]
kaldet *Paracelsus*

var søn af den toscanske teolog *Filip a Prato* [Pratensis], som ankom til Danmark fra Rouen i Normandiet. Filip de Prato var her ledsager for Christian den Andens dronning, Elisabeth, og var kendt som en gudfrygtig mand af stor lærdom. Da han kom til landet, slog han sig ned her og blev hurtigt kannik i København. Senere blev han kannik i Aarhus, og reformationen i 1536 gjorde, at han kunne gifte sig. Han fik i 1543 sin søn, Johannes. Filip a Prato døde i 1567.

Levnedsløb

Johannes studerede ved Københavns Universitet allerede i en alder af 15 år. Han blev senere en berømt læge i sin samtid og professor i medicin ved universitet.

Under Christian III og

Frederik II blev det betragtet som vigtigt, at danske studerende rejste til udenlandske universiteter for senere at kunne besætte lærestolene ved Københavns Universitet. Kongerne og deres administrationer søgte derfor aktivt at stimulere udlandsrejserne, bl.a. via finansiell støtte til studier inden for teologi og medicin. Som eksempel kan nævnes den rejse som Severinus og Pratensis sammen foretog fra 1566 til 1571. De to unge læger blev immatrikuleret ved universitetet i Padova, opholdt sig i Paris, Montpellier, Rostock og Wittenberg, og kom så langt væk som til Spanien og til Ungarn.

Deres studier blev finansieret gennem indtægterne fra et ledigt professorat i medicin, mens senere studerende rejste ud på et af de fire stipendier som Frederik II indstiftede i 1569. Måske var det Pratensis' nære forbindelse med kongehuset (via faderen), der skaffede denne utraditionelle finansiering. Heraf kommer det måske også, at kilder overalt nævner Pratensis som medicinsk professor, men hans indtrædelsesdato angives ikke.

Petrus Severinus [1540-1602] blev også læge og fik international berømmelse for sit arbejde med at systematisere Paracelsus' tanker om medicin. Han blev tillige livlæge for kongen, Frederik den Anden.

Tycho Brahes venskab med Pratensis forklarer en del af Tychos vedholdende interesse for både astrologi og spagyriske alkyemi. Man må således forestille sig en gruppe fremragende folk, der alle mødtes hos Pratensis, hvor også andre af tidens begavelser kom jævnlige. En form for *salon* i renæssancen, som alle må have været i kontakt med ligesindede rundt om i Europa.

Under en forelæsning i København den 1. juni 1576 bliver Pratensis imidlertid ramt af en lungeblødning. Han dør samme dag kun 33 år gammel.

Tycho Brahe, der regnede Pratensis for måske den kæreste af sine venner, havde lovet, at hvis han overlevede ham, så ville han skrive et mindededigt til hans Ære. Dette løfte indfrieede han i 1584. Digtet er trykt paa et aabent blad i tværfolio og har titlen: *Epitaphium clarissimo et omnigena eruditione vituteque ornatissimo viro D. Johanni Pratensi Aarusiensi*

Pratensis og Brahe

I begyndelsen af 1573 kom Tycho Brahe til København, hvor han som sædvanlig boede hos Johannes Pratensis. Han var forbløffet over at få at vide, at ingen på universitetet havde set eller hørt om den nye stjerne, han havde opdaget. Da han fortalte om den ved et middagselskab og fremdrog det

Tyge Ottesøn Brahe
latiniseret til Tycho Brahe
[1546-1601]

manuskript, han havde skrevet om den, blev hans venner slået med forundring.

Den franske ambassadør, *Charles de Dançay*, troede at han havde dem til bedste, men Tycho smilede blot. Pratensis bemærkede, at Hipparch havde set netop en sådan ny stjerne, ifølge Plinius. De gik udenfor og så alle den forunderlige stjerne. Vennen Pratensis opfordrede Tycho til at publicere sit manuskript. Senere gjorde den store statsmand Peder Oxe [1520-75] det samme.

Når udenlandske skrifter om den nye stjerne begyndte at dukke op i København, sendte Pratensis dem til Tycho, der blev rystet over, hvor mange af dem der var skrevet i vildledt uvidenhed. Derfor besluttede Tycho at publicere manuskriptet, og tilskyndet af Pratensis rum-

mede værket tillige Tychos astrologiske overvejelser.

Astrologisk værk

Der findes en enkelt bog om astrologi, forfattet af Johannes Pratensis, hvor han var blot 23 år gammel. Den indeholder astrologiske forudsigelser, er forfattet på latin og udgivet af Lorentz Benedicht med titlen: *Prognosticum Astrologicum super Revolutiones Planetarum Syzygias ad annum 1566*. Dette er tilsyneladende den første danske skrevne bog om astrologi, men forfattet på datidens internationale sprog latin. Desværre synes bogen at være gået tabt. ■

Kilder

- www.texts.dnlib.dk
- www.ou.edu
- runeberg.org/bokobibl
- www.igl.ku.dk
- www.seds.org
- www.eremit.dk
- www.vub.ac.be
- muse.jhu.edu
- www.rundetaarn.dk
- www.adl.dk
- www.ivh.au.dk

Danske astrologer i Renæssancen

Oversigt over de 14 danske renæssance-astrologer, som museet kender til. Ved læserne om flere, da tøv ikke med at kontakte museet.

-red

UNG-RENÆSSANCE

Ditlev Reventlov

ca 1520 [1515-20]

Ziesendorf, Mecklenburg
† 1547 Drakenburg, Hoya

Sophie

Informationsbrev fra
Astrologisk Museum

ISSN 1602-9631

Redaktionen består af
hele museets stab

Ansv. red. og layout:

Claus Houlberg

sophie@astrologimuseum.dk

SOPHIE er gratis, helt digitalt
og distribueres kun fra
www.astrologimuseum.dk

HØJ-RENÆSSANCE

Henrik Ranzau

11.03.1526

Steinburg i Holsten

† 31.12.1598

Lorenz Benedicht

ca 1530 [1525-30]

Tyskland

† 1604

Johannes Pratensis

1543

Aarhus

† 01.06.1576 København

Tycho Brahe

14.12.1546

kl. 10.47 Knudstrup, Skåne

† 24.10.1601 Prag

Elias Olsen Morsing

ca. 1550

† 11.marts1590 kl. 23.30

Hveen

Jørgen Dybvad

ca. 1550

† 1612

Peder Jacobsen Flemløse

1554

Flemløse, Fyn

† 1599

Sophie Brahe

22.09. 1556

[24.08. 1559]

Knudstrup, Skåne

† 1643

Thomas Finck

06.01.1561

Flensborg

† 24.04.1656 København

SEN-RENÆSSANCE

Christen Longomontanus

04.10.1562

Lomborg ved Lemvig

† 08.10.1647

Niels Heldvad

27.10.1564

Heldevad, Sønderjylland

† 23.08.1634

Christoffer Dybvad

ca. 1578

København

† 1622 Kalundborg

Jens Lauridsen Wolf

1584

København

† o.1660